

Seleucia

Sayı XIV - 2024

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XIV

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsayınlanı, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yeğül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğün

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Koroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yeğül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Fiğen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Merih Erek
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğün
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: XIV
Yıl: 2024

ISSN: 2148-4120
ISBN: 978-625-6925-52-6

Yazışma Adresi

Dr. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33343 Mersin - Türkiye.
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E-posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık - Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gıd. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E - posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle / AN-
KARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XIV | Mayıs 2024

A Comment on the Two Mold-Blown Glass Vessels from Anatolia: Christian Affiliations in Roman Imperial Glass
Anadolu Buluntusu Kalıba Üfleme İki Cam Vazo Konusunda Bir Yorum: Roma İmparatorluk Dönemi Camcılığında Hristiyanlıkla İlgili Çağrışımlar
Emel Erten – Güven Sevencan
11

Isaura Territoriumu'ndan Yeni Bir Yazıt
A New Inscription From Isaura's Territorium
Osman Doğanay - Murat Aydaş
23

2017-2019 Lebedos Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Siyah Firnisli Attika Seramikleri
Attic Black-Glazed Pottery from Lebedos Discovered During Archaeological Surveys from 2017 to 2019
Figen Çevirici-Coşkun
31

Ahlat Müzesi'nden Bir Grup Urartu Eseri
A Group of Urartian Artifacts from Ahlat Museum
Bilcan Gökçe - Mikail Ercek - İlhan Kılıç
65

Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları
Heracleia Pontica Amphorae from Sinop Balatlar Church Excavations
Gülseren Kan Şahin – Ebru Batmaz
85

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönemden Geç Antik Çağ'a
Avanos and its Environs in the Light of Recent Archaeological Research: From the Late Hellenistic Period to Late Antiquity
Handan Yıldızhan
119

Trade Relations of Tarsus in the Light of Amphora Finds: From Roman Imperial Period to Late Antiquity
Amphoralar Işığında Tarsus'un Ticari İlişkileri: Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağlar
Erkan Alkaç
149

British Museum'da Bulunan Phryg Başlıklı ve Yaşmaklı Bir Büst
The Bust with Phrygian Cap and Yashmak in the British Museum
Meral Hakman
167

Eminler Höyük Erken Tunç Çağı III Seramik Buluntuları ve MÖ III. Binyıl Sonlarında Karaman Ovası
Eminler Höyük Early Bronze Age III Pottery and Karaman Plain at the End of the 3rd Millennium BC
Yalçın Kamış – Tuğçe Şener
187

A Stamped Rhodian Amphora from the British Museum: A New Eponym-Fabricant Couple
British Museum'dan Müburlü Bir Rhodos Amphorası: Yeni Bir Yönetici-Üretici Çifti
Erkan Alkaç – Handegül Canlı
217

Sisan Höyük'ten Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri
Hellenistic and Roman Pottery from Sisan Höyük
Hatice Körsulu – Cemile Gültekin
229

Koloe (İzmir-Kiraz) Buluntusu Roma Heykeltıraşlık Eserleri Üzerine Yorumlar
Comments on the Roman Sculpture from Koloe (Kiraz - İzmir)
Ali Özkan
273

Büyük Deller Hellenistik Dönem Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler
Preliminary Analysis of the Hellenistic Pottery from Büyük Deller
Burcu Tüysüz – Işıl Demirtaş - Pınar Çaylı
297

Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium
A Group of Terracotta Unguentaria from Akşehir Nasreddin Hodja Archaeology and Ethnography Museum
Nizam Abay – Cüneyt Öz
329

PRAEFATIO

Seleucia'nın 2024 yılı, XIV. sayısını okurlarımıza sunmaktan ve bu sayıda da seçkin arkeolojik çalışmalara yer vermekten dolayı gurur ve mutluluk duymaktayız.

Seramik çalışmalarının ağırlıklı olduğu bu sayımızda özellikle de Orta Anadolu seramik buluntuları konusundaki çalışmalara yoğunluklu olarak yer verilmektedir. Cappadocia'daki Aksaray Büyük Deller kazısı ile Lycaonia bölgesindeki Karaman Sisan Höyük kazısı seramiklerine ilişkin makalelerin yanında Karaman Eminler Höyük araştırmalarında tespit edilen Erken Tunç Çağı III seramik buluntularına ilişkin çalışma bölge tarihinin çok daha erken evrelerini yansıtmakta; MÖ üçüncü binyıl sonlarında Karaman Ovası yerleşimleri konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Yine Orta Anadolu arkeolojisini aydınlatan verileri içeren bir makale de Cappadocia'da Avanos ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarının sonuçlarını okuyucularımıza sunmaktadır. Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi koleksiyonunda yer alan bir grup pişmiş toprak unguentarium'un ele alındığı çalışmada incelenen eserlerin birçoğu her ne kadar müzeye satın alma ve zoralık yolu ile ulaşılmış olsalar da bunların bir kısmının Akşehir'de ele geçmiş olması, karşılaştırmalar yapma imkanını vermekte ve bölgenin MÖ birinci yüzyıl ortaları ile MS ikinci yüzyıl arasındaki tarihine ışık tutmaktadır.

Bu sayıda sadece Orta Anadolu değil, diğer bölgelerinden gelen seramikler konusundaki çalışmalara da yer verilmektedir. Tarsus buluntusu Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağ amphoraları bağlamında kentin diğer bölge ve merkezlerle kurduğu geniş ilişki ağı ile ilgili sonuçlara ulaşılmakta; Batı Anadolu seramik çalışmaları ise Lebedos yüzey araştırmalarında ele geçen siyah firnisli Attika seramikleri ile temsil edilmektedir. Karadeniz bölgesi arkeolojisini yansıtan bir seramik çalışması "Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları" başlığını taşımaktadır. British Museum koleksiyonundaki mühürlü bir Rhodos amphorasından yola çıkılarak, Hellenistik Dönem'deki yönetici-üretici bağlantısı konusuna yaklaşımlar getirilen çalışmanın da okuyucularımızın ilgisini çekeceğini ümit etmekteyiz.

Seleucia'nın XIV. sayısında heykeltıraşlık çalışmalara da yer almaktadır. Bunlardan ilki, Tire Müzesi'nde bulunan İzmir-Kiraz (Koloe) buluntusu Roma heykeltıraşlık eserlerine ilişkindir. Bunların kökenlerinin Philadelphia heykel üretim merkezine dayandığı önerilmektedir. British Museum'da bulunan Phryg başlıklı ve yaşmaklı

büst ayrıntılı olarak değerlendirildikten sonra eserde bir kadının betimlenmekte olduğu ve bunun bir Parthia personifikasyonu olduğu önerisinde bulunmaktadır.

Bu sayıda cam çalışmalarına ilişkin tek makalede Anadolu buluntusu olan ve kalıba üfleme tekniğinde yapılmış iki cam vazoyorumlanmakta ve bunların Hıristiyanlıkla ilgili olan çağrışımları ele alınmaktadır.

“Isaura Territorium’undan Yeni bir Yazıt” başlıklı makalede bir Pers adı olarak değerlendirilen Sisiphernes’in yer aldığı Roma İmparatorluk Dönemi heykel kaidesi üzerindeki yazıt tanıtılmaktadır. Doğu Anadolu’nun Demir Çağı’nı yansıtan bir çalışma olarak “Ahlat Müzesi’nden Bir Grup Urartu Eseri” başlıklı makalenin araştırmacılara çeşitli malzeme grupları üzerinde yaptıkları çalışmalarda fayda sağlayacağını düşünüyoruz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

In Seleucia's 2024 issue we are proud and happy to present many distinguished archaeological studies. This issue focuses mainly on pottery studies, particularly on the finds from Central Anatolia such as the material from Aksaray Büyük Deller excavations in Cappadocia or Karaman Sisan Höyük excavations in Lycaonia. Early Bronze Age III pottery discovered in Karaman Eminler Höyük provides data on much earlier phases of the history of the Karaman Plain providing enlightening information about the Karaman Plain in the late third millennium BC. Another illuminating article on the archeology of Central Anatolia presents to our readers the results of the surface surveys carried out in Avanos and its surroundings in Cappadocia. Although many of the terracotta unguentaria studied in another article in the collection of Akşehir Nasreddin Hoca Archeology and Ethnography Museum reached the museum through purchase and confiscation, the fact that some of them were recovered in Akşehir makes it possible to make comparisons and sheds light on the settlement history of the region between the mid-first century BC and the second century AD.

This issue includes studies on pottery not only from Central Anatolia but also from other regions. The study on the Roman Imperial and Late Antique amphorae found in Tarsus reveals the wide network of relationships established by the city with other regions and centers. Western Anatolian finds are represented by an article on the black glazed Attic pottery found in the Lebedos surface surveys and Black Sea region by another study on the Heracleia Pontica amphorae discovered in Sinop Balatlar Church Excavations. We hope that the study, which approaches the issue of the manager-producer connection in the Hellenistic Period, based on a sealed Rhodian amphora in the British Museum collection, will attract the attention of our readers.

This issue also includes articles on ancient sculptures. The first example is related to the Roman sculptural pieces found in Izmir-Kiraz (Koloë) now in the collection of Tire Museum. It is suggested that they are the works of sculpture production center in Philadelphia. After a detailed evaluation of the bust with Phrygian cap and yashmak (veil) in the British Museum, it is suggested that the work depicts a woman and is a Parthia personification.

The only article on glass is a comment on two Roman mold-blown glass vessels found in Anatolian findspots and with possible Christian connotations.

The inscription on the Roman Imperial Period statue base mentioning Sisiphernes, which is considered a Persian name, is introduced in another article. As a study reflecting the Iron Age of Eastern Anatolia, we think that the article titled “A Group of Urartian Artifacts from the Ahlat Museum” will benefit researchers in their studies on various material groups.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Editor in Chief)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğın

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Koloe (İzmir-Kiraz) Buluntusu Roma Heykeltıraşlık Eserleri Üzerine Yorumlar

Ali Özkan*

Öz

Tire Müzesi envanterine kayıtlı, İzmir'in Kiraz ilçesinde bulunan ve MS 1. yüzyıla tarihlediğimiz iki heykel bu çalışmanın başlıca araştırma konusunu teşkil etmektedir. İncelenen heykeller, Kiraz ilçesinde lokalize edilen ve hakkında çok az bilgi sahip olduğumuz, antik Koloe'nin yerleşim tarihini aydınlatmaya yardımcı olmaktadır. Kiraz-Koloe kökenli heykeller birer ayakta tam boy işlenmiş giyimli, kadın ve erkek heykeldir. İki eserin tipolojik ve stilistik açıdan benzer örneklerle mukayese edilerek tarihlendirilmesi çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir. Epigrafik kaynaklarda ismi anılan ve Erken İmparatorluk Dönemi'nde kırsal karakterli bir yerleşim izlenimi veren Koloe'de bu heykellerin bulunma nedenleri, yerel aristokratları temsil edip etmediği sorgulanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda iki heykelin aristokrat bir çifti temsil etmiş olabileceği ulaşılan bulgularla aktarılmıştır. Koloe'nin bol su kaynakları ve verimli tarım arazilerine sahip olması, yerleşimi ekonomik açıdan avantajlı hale getirmiştir. Bölgede mülk sahibi yerel aristokratlar tarımsal üretimle zenginliklerini arttırmış, kırsalda diğerleri ile aralarındaki mesafeyi vurgulamak için Roma dünyasındaki diğer aristokratlar gibi, heykeller sipariş ederek çeşitli alanlarda bu heykelleri diktirmiş olmalıdır. Bu bağlamda Roma Dönemi'nde Lydia kırsalında küçük bir yerleşimin sosyo-ekonomik koşullarını sunmak çalışmanın hedefleri arasındadır. Lydia kırsalında yerel aristokratların heykel sanatı aracılığı ile kimlik inşasını, Koloe ile Lydia Bölgesi'ndeki heykel atölyelerinin olası ilişkilerini aydınlatmak, araştırmanın temel sorunları arasındadır. Ulaşılan verilere göre, Koloe heykellerinin, Lydia Bölgesi'ndeki önemli kentlerde tespit edilen heykeller ile yakın benzerlikte olduğu anlaşılmıştır. Özellikle, Koloe'ye yakın konumda yer alan Philadelphia'nın bir heykel üretim merkezi olması, bu heykellerin Philadelphia kökenli olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koloe, Kiraz, Küçük Menderes Vadisi, Roma Heykeltıraşlığı, Tire Müzesi.

* Dr. Ali Özkan, arkeolog, İzmir - Türkiye. E-posta: aliozkn35@gmail.com, Orcid no: 0000-0002-0101-8160.

** Tire Müzesi heykeltıraşlık eserlerini çalışmam için izin veren Müze Müdürü Şehmus Tekin'e, müzede eserlerin çalışılması sırasında her türlü imkânı sağlayan arkeolog Faruk Tekin'e ve müze çalışması sırasında konukseverlikleri için uzman Gaye Demirciler, arkeolog Pınar Tuğrul ve arkeolog Esra Önder'e çok teşekkür ederim.

Comments on the Roman Sculpture from Koloe (Kiraz - İzmir)

Abstract

The two sculptures, which are part of the inventory of the Tire Museum and located in the Kiraz district of İzmir, dating back to the 1st century AD, constitute the primary focus of this study. The examined sculptures, situated in the Kiraz district and surrounded by limited information, play a crucial role in shedding light on the settlement history of ancient Koloe. Originating from Kiraz-Koloe, these sculptures are full-length statues portraying clothed male and female figures in an upright position. The objective of the study is to date these two sculptures through a comparative analysis with similar examples in terms of typology and style. The study delves into the reasons for the presence of these sculptures in Koloe, a settlement mentioned in epigraphic sources, and which conveys a rural character during the Early Imperial Period. Additionally, the study explores the inquiry of whether these sculptures symbolize local aristocrats. As a result of the study, the findings suggest that the two sculptures may depict an aristocratic couple. The abundance of water sources and fertile agricultural lands in Koloe rendered the settlement economically advantageous. Local aristocrats who possessed property in the region augmented their wealth through agricultural production. Similar to other aristocrats in the Roman world, it is probable that they commissioned and installed statues in various areas to underscore their social status and distinguish themselves from others in the rural surroundings. In this context, one of the study's objectives is to present the socio-economic conditions of a small settlement in Lydia during the Roman Period. Additionally, shedding light on the identity construction of local aristocrats in Lydia through the medium of sculpture, and exploring potential relationships between sculpture workshops in Koloe and the broader Lydia Region, are fundamental aspects of the research. Based on the acquired data, it is evident that the Koloe sculptures closely resemble statues identified in significant cities within the Lydia Region. Particularly noteworthy is the proximity of Koloe to Philadelphia, a center for sculpture production, which implies that these sculptures might have originated from Philadelphia.

Keywords: Koloe, Kiraz, Küçük Menderes Valley, Roman Sculpture, Tire Museum.

Giriş

Çalışmaya konu edilen heykeller, İzmir'in Kiraz ilçesinde bulunarak önce İzmir Arkeoloji Müzesi'ne, daha sonra Tire Müzesi envanterine kaydedilmiştir¹. İki heykelden oluşan Kiraz buluntusu eserlerin her ne kadar ilk sergilendikleri yerler belirsiz olsa da Kiraz'da lokalize edilen Koloe yerleşim tarihinin bir parçası olmaları nedeniyle önemlidir². İlk kez bu makalede

---

1 Meriç 2009, 114.

2 Çalışmada incelenen iki heykelin buluntu yeri müze kayıtlarında sadece Kiraz olarak not edilmiştir. Buluntu durumunu belgeleyen görsellerle desteklenen bir rapor da mevcut değildir. Ancak Ödemiş Müzesi ve Kiraz eşrafından kişiler ile yapılan sözlü görüşmelerde bu heykellerin Kiraz Öğretmen evi civarında bulunduğu dair bilgi edinilmiştir.

incelenen iki heykel, Roma İmparatorluk Dönemi'nde yerleşimin tarihsel sürecini anlamaya aracılık etmektedir.

Koloe, Lydia Bölgesi yerleşimlerinden olup, antik Kilbos Ovası'nda yer almaktadır. Antik Dönem'de Küçük Menderes Vadisi iki ayrı ova şeklinde tasavvur edilmiştir. Küçük Menderes Nehri'nin kaynak sularını toplayarak doğduğu vadinin doğu kesimi Kilbos/ *Κιλβιανὸν πεδίων*, batı kesimi Kaystros/ *Καύστριανὸν πεδίων* olarak isimlendirilir³. Bu coğrafi ayırım en azından Hellenistik Dönem'de MÖ 2. yüzyılda yaşamış Kolophonlu Nikander devrinden itibaren geçerlidir⁴. Strabon *Geographika* adlı eserinde benzer şekilde bölgeyi iki ayrı ova şeklinde tarif eder. Kilbos'u "Kaystros Ovası'nın doğusunda Messogis ve Tmolos Dağları arasında yer alır. Bu geniş ve iyi iskân edilmiş ova bereketli topraklara sahiptir" şeklinde tanımlar⁵. Bol su kaynakları ve tarım için oldukça verimli alüvyon ovasının avantajı ile bölgenin tarımsal potansiyeli yüksektir. Bu avantajlar bilhassa vadideki kırsal yerleşimler üzerinde olumlu etki yapar. Tarımsal üretimle refah seviyesi yükselen kırsal, hamam gibi kentsel yapılar inşa edebilmiştir⁶.

Kilbos Nehrin'den ismini alan bu bölge bugün İzmir'in Ödemiş ilçesinin doğu kesimi ile İzmir'in Kiraz ve Beydağ ilçelerini kapsamaktadır⁷. Roma Dönemi'nde kendi içerisinde Aşağı ve Yukarı Kilbianoi şeklinde (*Cilbiani Inferiores-Superiores*) iki alt bölgeye ayrılır⁸. Aşağı Kilbos'un en önemli yerleşimi, çok sayıda sikke örneği de bulunan ve bir polis olan Neikaia'dır⁹. Yukarı Kilbos ise modern Kiraz ve Beydağ ilçelerini kapsar. Burada ise Palaiapolis ve Koloe

3 Bölgenin arkeolojik araştırma tarihi için bkz. Özkan 2022, 154-155. Tüm vadiyi Geç Neolitik Dönem'den Bizans'a değin inceleyen kapsamlı bir monografi için bkz. Meriç 2009. Küçük Menderes Vadisi'nde yer alan Roma kentlerinin Geç Antik Dönem'deki dönüşümünü ele bir çalışma için bkz. Özkan 2023. Bölgeyi Bizans Dönemi odağında tartışan bir diğer çalışma için bkz. Külzer 2017, 195-213.

4 Nikander, İÖ 2. yüzyılda heksametron vezinle kaleme aldığı *Theriaka* (Zehirli Hayvanlar Üzerine) ve *Aleksipharmaka* (Zehirlerin Panzehiri) eserinde yılan sokmalarında tedavi amaçlı kullanılmasını salık verdiği rhamnós isimli bitkinin, Kilbianon Ovası'nda yetiştiği bilgisini verir. Eserdeki 18. varakta yer alan illüstrasyon rhamnós bitkisinin yetiştiği peyzajın alegorik bir biçimde anlatımını sunar. Eseri okuyan ve Kilbos Bölgesi'ne hakim olmayan okuyucuya görsellerle bir tür coğrafi işaretleme yapılmıştır. Kilbos bölgesini tasvir eden illüstrasyonda iki figür yer almaktadır. Bu figürler birbirleriyle jest ve mimiklerle ilişkilendirilen kadın ve erkek figürleridir. Figürler antik nehir tanrıları ikonografisinden tanınan görünüşleri nedeniyle Kaystros ve Kilbos oldukları düşünülmektedir. Küçük Menderes'in en önemli kaynağı olan antik Kilbos Nehri'nin günümüzde ismi Kadın Deresi'dir. İllüstrasyonda bir sevgili, çift olarak işlenen iki figür, Kaystros'un doğduğu Kadın Deresi-Kilbos ile ilintisini en güzel şekilde göstermektedir. Bkz. Supplément grec 247; Dan 2017, 78. Ayrıca bkz. Overduin 2014.

5 Strabon, *Geographika*, 13. 3. 13.

6 Meriç-Merkelbach-Nolle-Şahin 1981, no 3857; Uzunoğlu 2017, 308; Schuler 1998, 257.

7 Sevin 2007, 180 ; Sevin-Arslan-Sevin-Çetin 2013, 25 .

8 Plinius, *Naturalis Historia*, 5. 48.

9 Keil-Premmerstein 1914, 57; Sevin-Arslan-Sevin-Çetin 2013, 29; SNG Deutschland, no. 3307-3886, 3702, 3703, 3704.

öne çıkan yerleşimlerdir¹⁰. Kilbos Bölgesi, özellikle Geç Antik Dönem'de ortaya çıkan yeni yerleşimler ile dikkati çeker. Hierokles'in Synekdemos eserinde verilen Asya Eyaleti kent listesine bakılacak olursa, polis statüsünde Kilbos'ta yeni yerleşimler ortaya çıkmıştır¹¹.

Koloe'nin Roma Dönemi'ni aydınlatan az sayıda arkeolojik kalıntı olması, bu araştırmada incelenen eserlerin Koloe yerleşim tarihi açısından önemini artırmaktadır. Çalışmada öncelikle heykeller tanıtılarak, tarihleme önerileri getirilmiştir. Ardından literatürde az sayıda bilgiye sahip olduğumuz Koloe'nin Roma İmparatorluk Dönemi, heykeller aracılığı ile aktarılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı kırsalda mülk sahibi yerel aristokratların epigrafik ve arkeolojik malzemeye yansıyan detaylarını göz önüne alarak, Koloe heykellerini sipariş eden elitlerin ve yerleşimin sosyo-ekonomik yapısını tartışmaktır.

Heykellerin Tanımı

Çalışmada yer alan ilk eser, Tire Müzesi 79-8 envanter numaralı boydan giyimli olarak işlenmiş bir kadın heykeldir (**Lev. 1a-b**). Orta kristalli beyaz mermerden yontulan heykel 160 cm yükseklik ve 70 cm genişliktedir. Ön kısmı kırılmış 12 cm yükseklikteki alçak bir kaide üzerinde yer almaktadır. Boyun başlangıç noktasından itibaren eksiktir. Sağ kol dirsekten itibaren, sol kol ise bilekten itibaren eksiktir. Kollarda eksik olan bu kısımlarda dübel delikleri mevcuttur. Hellenistik Dönem heykellerinin karakteristik bir özelliği, giysilerle kaplı olmayan vücudun görünür uzuvlarının, ayrı olarak işlenerek vücuda eklenmesidir¹². Kenet ve dübellerle el, kol, ayak gibi uzuvların eklenmesi ile oluşan heykellerin varlığı, 1 numaralı eserin benzer bir gelenekle üretildiğini düşündürmektedir. Kayıp olan heykel başının boyun ile birlikte oturacağı bölümdeki çukurda murç izlerine rastlanmıştır. Dolayısıyla baş kısmının da ayrı çalışılarak monte edildiği görülmektedir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerinde taşınmakta, sağ bacak ise serbest bir biçimde, hafif dizden bükülerek yana doğru açılmaktadır. Vücut ağırlığının sol bacak üzerine verilmesinden kaynaklı, sol kalça dışa doğru taşınmaktadır. Kalça sol yönde belirgin bir kavis oluşturmuştur. Vücut hatlarından yola çıkarak, olgun bir kadını temsil ettiği izlenimi vermektedir. Heykel Klasik Dönem'den itibaren kadın heykellerinde çok sayıda örneği bilinen, khiton üstüne himation giymektedir. Sol omuzda dübel delikli düzlenmiş kesim yer almaktadır (**Lev. 3-b**). Buradan hareketle himationun başın üzerine kadar çekilerek, başı örtecek şekilde işlendiği düşünülebilir.

Heykelin serbest biçimde sağa doğru hareket kazandırılan sağ ayağı, khiton altından görünür şekilde işlenmiştir. Ancak ayak, parmaklara varmadan kırılmış vaziyettir. Vücut ağırlığını taşıyan sol bacak ise, sol ayak ucu hariç elbise kıvrımlarının altında görünür değildir.

10 Riel 2020, 8.

11 Hierokles, Synekdemos, 21-22; Külzer 2017, 203.

12 Aybek 2009, 33. Bu teknik erken Hellenistik Dönem'den itibaren Roma İmparatorluk Dönemi'ne dek üretilen heykellerde tespit edilmektedir. Delphili filozof heykelinin de yer aldığı toplam dört heykelden oluşan adak grubu, İÖ 3. yüzyılın başları ile İÖ 250 yılları arasında tarihlenmektedir. Bu heykel grubunda baş ve kol gibi uzuvlar ayrı çalışılarak vücuda eklenmiştir. Bkz. Özgan 2016, 42-44.

Himationun bir ucu sol omuzdan bileğe kadar sarkarak, sol kolu örtmektedir. Himationun diğer ucu arkadan kalçaya doğru yönelmekte, buradan bel hizasında öne doğru dolanarak, büyük ve geniş bir kat halinde dizlere doğru sarkmaktadır. Böylece önde hareketli üçgen bir önlüğe benzer alan yaratılmıştır¹³. Önde derin kıvrımlarla işlenen himation, sol kolun altına doğru uzanmaktadır. Göğüs hizasında vücut hatlarının belirginleşiyor olması, khitonun ince bir kumaştan yapıldığı izlenimi vermektedir. Benzer şekilde, dizden kırılan sağ bacağın üzerini örten himation vücut hatlarını belirgin olacak şekilde çalışılmıştır. Khiton dikey, sık oluklarla şekillendirilen pileli bir görünüme sahiptir. Khiton sağ ayak hariç, önde ve arkada kaideye dek dökümlü bir şekilde iner ve vücudu kapatır. Heykelin arka cephesi, ön cepheye göre daha az işçiliğe sahiptir. Ancak arka cephede, bükülen sağ dizden kaynaklanan elbise kıvrımları nispeten doğala yakın işlenmiştir. Heykel gerçek boyuta yakındır.

Tire Müzesi'nde yer alan 78-80 envanter numaralı heykel, incelenen ikinci eserdir (**Lev. 2-a-b**). Orta kristalli beyaz mermerden yontulan heykelin yüksekliği 186 cm, genişliği 80 cm'dir. Alçak bir kaide üzerinde, boydan giyimli olarak tasvir edilmiş, ayağına sandalet giymiş bir erkek heykeldir. Heykelin baş kısmı, dirsekten itibaren sağ kolu, sol ayak bilekten itibaren ve sağ ayağın sandaletten çıkması gereken parmaklar eksiktir (**Lev. 4**). Khiton üzerine himation sarılmaktadır. Khiton ayak bileklerine kadar uzanır. Himation sol omuz üzerinden sarkarak, sol kolu tamamen örtmektedir. Sol kol dirsekten bükülmüş, sol omuzdan sarkan himationu tutmaktadır. Himation sol omuzdan atılarak, arkayı dolanmakta ve sağ kol himation kumaşının altından dışarı çıkmaktadır. Sağ kol muhtemelen göğüs hizasında durmaktadır. Bol ve dökümlü kumaştan olan himation, zengin kıvrımlarla oldukça hareketlidir. Özellikle himationun göğüs hizasında geçen kenar kıvrımları derin diyagonal çizgilerle çalışılmıştır. Önde ve yanda himationu oluşturan kumaşın köşelerinde düğüm ve ucunda püsküller bulunmaktadır. Baş ayrı çalışılarak vücuda eklenmiştir. Başın oturacağı alan çanak şeklinde oyularak murçlanmıştır. Benzer şekilde, eksik olan sağ kolun dirsek kısmındaki dübel delikleri, kolun da ayrı bir parça halinde hazırlanıp, eklendiğini işaret eder. Günümüze ulaşan beyaz mermerden sol el de ayrı parça olarak eklenmiştir. Sol elin yüzük parmağında bir yüzük takılıdır (**Lev. 5**). Elin dış yüzünün damarları belirgin şekildedir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine verilmiş, sağ bacak hafif bükülerek hareket kazandırılmıştır. Bükülme hareketi ile paralel olarak sağ yanda elbise daha gergin görünmektedir. Gerginliği yansıtmak amacıyla sağ bacağa doğru yanda üst üste birkaç diyagonal kat işlenmiştir. Vücudun üst bölgesi hafifçe kendi sağına dönmüştür.

Heykel tıpkı 1 numaralı heykel gibi, arkası kabaca çalışılmıştır. Özellikle arkada, vücudun üst bölgesinde murç izleri görülmektedir. Kalça hizasında diyagonal çizgilerle elbise kıvrımları verilmiştir. Kırık olsa da, sandalet giydiği anlaşılmaktadır. Sandalet kayışı ve bağcıkları belirgin şekilde işlenmiştir. Sade bir tasarıma sahip olan sandalet, bilekten parmaklara doğru uzanan dikey bir şeritten ve parmakların gerisinde yatay ince bir şeritten meydana gelmiştir. Sandaletin ortasındaki kalın şerit altında, bağlanan bağcıklar sarkmaktadır.

13 Dinç 2015, 44.

Heykellerin Değerlendirilmesi

İncelediğimiz ilk eser MÖ 4. yüzyıl ortalarından itibaren benzer örneklerine sıkça rastlanılan, khiton üzerine himation giymiş kadın heykelidir¹⁴. 1909 yılında Thasos Artemis Kutsal Alanı'nda bulunan ve muhtemelen kutsal alana adak heykeli olarak bırakılmış iki kadın heykeli, 1 numaralı eserimizin tipolojik açıdan temelini oluşturan örneklerdir¹⁵. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilen, 2149 ve 2150 envanter numaralı Thasos buluntusu iki kadın heykeli, kolların birleştiği yerlerde dübel deliklerinin bulunması, vücut ağırlığının sol bacakta taşınması, sağ bacağın hafif yana çekilerek verilen hareketli görünümü ile eserimize oldukça benzerdir¹⁶. Thasos heykellerinin bir diğer benzer yönü, himationun arkadan dolanarak önde, göğüs altından katlanarak geniş bir yatay kuşak oluşturmasıdır¹⁷. 2149 envanter numaralı Thasos kadın heykelinin himationla başını örttüğü önerilmektedir¹⁸. Bu durumun Koloe kadın heykeli için de geçerli olabileceği, sol omuzda yer alan dübel deliği ile düşünülebilir. Sağ bacadaki hareket heykelin durağan pozisyondan, adım atar gibi hareketli bir görünüm kazanmasını sağlamıştır. Kadın heykeli sağ kolunu himation altından çıkararak ileriye uzatmaktadır. Başın örtülü olması, sağ kolun bir tür dua eder şeklinde uzatılması gibi özellikler, dönemin saygın ve zengin aristokrat kadınları temsil eden göstergelerdir¹⁹. Benzer aristokrat kadın imajının bir başka örneği, MÖ 340 yılına tarihlenen Ağlayan Kadınlar Lahdi'nde görülmektedir²⁰. Erken Hellenistik Dönem'deki saygın ve aristokrat kadın tipolojisinin Roma İmparatorluk Dönemi'nde kabul görebilen üretimi devam etmiştir. 1 numaralı kadın heykeli bu anlamda, hem heykel üretim tekniği hem de tipoloji açısından Hellenistik geleneği takip eden bir eserdir. Eserimiz her ne kadar Hellenistik tipolojiyi örnek alsada, stil açısından bazı farklılıklara sahiptir. Hellenistik Dönem örneklerin özellikle himationun gösterilişi farklılık arz eder²¹. Hellenistik örnekler göğüs altından veya göğüs üzerinden katlanan kumaş tomarı ile ayırt edilirken, 1 numaralı eser bel bölgesini saran geniş ve aşağıya sarkan kıvrımlarla betimlenmiştir.

Thyateira'da bulunan kadın heykeli Koloe buluntulu 1 numaralı esere birebir benzerdir²². Koloe ile Thyateira Lydia coğrafi sınırlarında yer alan iki yerleşimdir. Lydia'nın kuzeyinde yer alan Thyateira kuşkusuz polis statüsünde olup, Roma İmparatorluk Dönemi'nde özellikle MS 2. ve 3. yüzyıllarda bölgesel bir merkezi kent olarak önemli gelişmeler yaşamıştır²³. Koloe, Thyateira ile kıyaslandığında oldukça mütevazı bir yerleşim olsa da geniş Lydia bölgesindeki

14 Dinç 2015, 44.

15 Özkan 2016, 52.

16 Bağdatlı 2009, 191-196.

17 Mendel 1914, 338-339, no 131-132.

18 Özkan 2016, 55.

19 Özkan 2016, 55-56.

20 Özkan 2016, 56; Horn 1931, 16.

21 Thasos kadın heykelleri ile yakın benzerlikte olan bir kadın heykeli İzmir Arkeoloji Müzesi'nde yer almaktadır. Bu kadın heykeli İÖ 270 civarına tarihlendirilmiştir bkz. Bağdatlı 2009, 211.

22 Dinç 2015, 44. Kat. no. 10.

23 Thyateira kentinin Roma Dönemi tarihsel süreci için bkz. Akdeniz-Özkan 2022, 11-20.

kabul gören ortak heykel sanatı repertuarını takip etmesi bakımından ilgi çekicidir. Thyateira ve Koloe kadın heykellerinin en belirgin özelliği, sol kol altında sıkıştırılan himationun düzenleniş biçimidir. Her iki heykelde, beli kuşak gibi dolanarak saran himation önde hareketli kıvrımlarla düzenlenmiştir. İki eser kıvrım geçişleri açısından da benzerdir. Bel hizasında, sol kol altından sağ yöne uzanan himation diyagonal kıvrım katmanlarına sahiptir. Sol elin altından, sol ayak bileğine doğru düz şeritler halinde işlenen himationun kenar kıvrımları iki eserde aynen görülmektedir. Kıvrım aralarında belli bir noktada sonlanan vurgu darbeleri Thyateira ve Koloe kadın heykellerini stil açısından benzerliklerini ortaya koymaktadır²⁴. Aynı şekilde, serbest olan sağ bacağın duruşu, sağ dizin kırılması ve bu harekete uygun elbise kıvrımlarının işlenişyle elde edilen derinlik aynı atölyeden çıktıkları izlenimi vermektedir. Thyateira heykeli MS 1. yüzyıl ortaları veya sonlarına tarihlendirilmiştir²⁵.

Koloe'den ele geçirilen 1 numaralı esere yakın benzerlikte bir başka örnek Sardeis'ten gelmiştir. Sardeis örneği, serbest duran ayağın gösterilişi, himationun sol kolun altında sıkıştırılışı ve khitonun pileli gösterilişi ile Koloe ve Thyateira kadın heykellerine oldukça benzemektedir²⁶. Sardeis kadın heykeli, MS 17 depremi sonrasında yapıldığı önerilmiştir. Dolayısıyla Koloe kadın heykelinin çağdaşı bir üretim olmalıdır. Koloe kadın heykeline yakın bir başka örnek Aphrodisias'tan gelmiştir. Sebasteion propylonunda sergilenen dört kadın heykelinden biri olan ve Livia'yı Hera ile özdeşleştiren heykelin giysi detaylarının işleniş ve vücut proporsyonu ile Koloe kadın heykelinin yakın benzeridir²⁷. Livia heykelinin sağ kolunu uzatır pozisyonu ve himation ile örtünme biçimi, Hellenistik geleneğin MS 1. yüzyılda imparator ailesine mensup kadınlara da uygulandığını göstermektedir²⁸. Koloe kadın heykeli aynı anlayışla, temsil ettiği Koloeli aristokrat kadın için dönemin saygın kadın tipine uygun bir biçimde üretilmiş olmalıdır.

Tire Müzesi'nde yer alan ve bu çalışmada ele alınan 2 numaralı eser, khiton üzerine himation giyen bir erkeği temsil etmektedir. Giysi detayları, giysileri üzerinde taşıma biçimi ile ileri gelen bir kimse olduğu izlenimi vermektedir. Hellenistik Dönem'den itibaren tanınmış kişi ve hayırsever erkek heykellerinin benzer bir üslupla üretimi devam etmiştir. Aynı imaj stellerde de görmek mümkündür. Delos'ta bulunan, Gorgias oğlu Dionysios'a ait mezar stelinde tasvir edilen imaj, Koloe erkek heykelinin temel aldığı anlayışı yansıtmaktadır²⁹. Smyrna Hellenistik mezar stellerinde yer alan erkek figürlerinin saygın ve vakur duruşlarında eserimize öncülük eden geleneği yansıtan benzerlikler bulunmaktadır³⁰. Çekilmez tarafından yayınlanan Tire Müzesi mezar stelleri arasında, ayakta tasvir edilmiş khiton ve himation giymiş erkek figürlerinde benzerlikler söz konusudur. Özellikle, MÖ 150 civarına tarihlenen

24 Dinç 2015, 45.

25 Dinç 2015, 45.

26 Hanfmann-Ramage 1978, 89, fig. 173.

27 Smith 2006, 199, plate 60, fig. 80; Smith 1987, 90.

28 Smith 2006, 44; benzer himationu başına çeken MS 1. yüzyıl örnekleri için bkz. Wood 2001, fig. 86,123.

29 Dinahet 2019, 126, fig. 6.

30 Schmidt 1991, fig. 79; Pfuhl-Möbies 1977, 171, fig. 45, 258.

bir stel, himation tutuşu ve kumaşın dökümü ile eserimizin temel aldığı Hellenistik geleneği yakın bölgeden göstermesi bakımından önemlidir³¹. Ephesos Hellenistik mezar stellerinden bazı örneklerde yer alan ayakta khiton üstüne himation giymiş erkek figürlerinde Koloe erkek heykeli ile örtüşen detaylar yer almaktadır³². Metropolis stoasında ele geçen ve Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir heykel, eserimizin model aldığı Hellenistik geleneği yansıtan yakın bölgeden gelen bir başka örnektir. MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Metropolis erkek heykeli, kıvrımların işlenişi ve himationun sarılış tipi ile de benzerdir³³.

Koloe erkek heykelinin alt gövdesi, üst kısma göre çok daha uzun görünmektedir. Sağda kalçanın belirgin olarak dışa dönüklüğü bir başka dikkat çeken detaydır. Bu özellikleri ile MÖ 2. yüzyılın sonuna tarihlenen Kos örneğine yakındır³⁴.

Sol omuz üzerinden sarkan himation kütlesi düşey bir blok halinde işlenmiştir. Kıvrımları derin ve düze yakın hatlar şeklinde belirtilmiştir. Göğüs hizasından sarkan himation kütlesi benzer şekilde derin hatlarla işlenmiştir. 2 numaralı heykelin hafif dizden bükülü sağ bacağı'nın görünüşü, elbisenin alt bölümündeki kıvrımlar ile vurgulanmıştır. Burada harekete bağlı olarak, sağ yöne doğru diyagonal kıvrım katları uygulanmıştır. Eteğe doğru kıvrımlar kazıma çizgilerle belirtilmiştir.

2 numaralı heykele yakın benzerlikte bir örnek Aphrodisias'ta ele geçmiştir. Aphrodisias örneğinde himation sağ dirsek hizasından sol kolun üzerinden atılması ile farklıdır. Bunun dışında serbest ayağın hareketi ve elbise kıvrımlarının işlenişi, sol yanda sarkan himationun düz şeritleri, Koloe erkek heykeline oldukça benzerdir³⁵. Aphrodisias örneği Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir³⁶. Koloe erkek heykeline benzeyen bir başka örnek Sezer tarafından yayınlanmıştır. İzmir Arkeoloji Müzesi deposu heykeltıraşlık eserleri çalışmasında incelenen bu eser, MS 2. yüzyılın başına tarihleme önerisi getirilen, khiton üzerine himation giymiş erkek torsosudur³⁷. İzmir Müzesi erkek heykeli, sağ kolu vücuda bitişik şekilde olması ile Koloe örneğinden ayrılır. Himationun sağdan sol kol altına uzanan kumaş tomarı ve serbest olan bacağı'nın dizden bükülerek gösterilişi biçimi ile Koloe örneğine benzerdir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan, 5311 envanter numaralı Kadirli buluntusu Hadrianus heykelinde Koloe erkek heykeli ile örtüşen özellikler bulunmaktadır. Antik Kilikya bölgesi sınırlarında yer alan, Osmaniye ili Kadirli ilçesinde bulunan heykel, tam boy, khiton üzerine himation giymektedir. Hadrianus'a ait olduğu kabul eden bu heykel³⁸, sol omuzdan

31 Çekilmez 2015, 77, katalog no. 18.

32 Atalay 1988, 55-56.

33 Aybek 2009, 50-51.

34 Lewerentz 1993, 66, abb. 17-18, kat. no II. 5.

35 Smith 2016, 154.

36 Smith 2016, fig. 12.8.

37 Sezer 2013, 72-73, levha 76.

38 Heykelin Antoninus Pius olma olasılığı üzerinde durulmuştur. Hadrianus portelerine benzerliği daha ağır bastığı, fakat yerel ustaların genel Hadrianus portelerinden uzak bir çalışma yapmış olması dikkate alınarak, Hadrianus olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Bkz. İnan-Rosenbaum 1966, 72.

sarkan himation tomarını tutmakta ve bu yönüyle Koloe heykelinin model aldığı ifade ile örtüşmektedir³⁹. Hadrianus heykelinde, arkadan dolanıp sağ yandan başlayan, bel hizasında rulo halinde kumaş görülmektedir. Koloe heykelinde bu rulo daha yukarıdan göğüs hizasında gösterilmiştir. Hadrianus heykelinden yola çıkarak Koloe heykelinin, dönemin imparator ve idareci imajını takip eden bir anlayışla üretildiği anlaşılmaktadır.

Koloe erkek heykelinin himation sarılma biçimi, sağ kolun serbest hareket etmesine izin vermektedir. Lewerentz tarafından yapılan gruplandırmaya göre Koloe erkek heykeli, tip 2 olarak isimlendirilen himation tipine benzer özelliktedir⁴⁰. Bu gruba dâhil edilen himationlu örnekler MÖ 150-50 tarihleri arasında yoğunlaştığı önerilmiştir⁴¹. Himationun bu sarılma biçimine, Kos adasında iyi bilinen Geç Hellenistik örneklerden yola çıkarak Koan tipi adı verilmiştir⁴². Benzer tipteki himation sarılı erkek heykelleri, Roma İmparatorluk Dönemi'ne dek izlenebilmektedir. Oympia'da inşa edilen Herodes Atticus nymphaionunda yer alan bazı giyimli erkek heykelleri, Koloe erkek heykelinin himation tipine dâhildir.

2 numaralı heykelin giydiği sandaleti, antik heykellerdeki ayakkabı ve sandalet tipolojisini sınıflandıran Morrow'un Tip I'ine dâhil edebiliriz⁴³. Bu sandalet biçimi Aphrodisias heykellerinde en çok tespit edilen tiptir⁴⁴.

Koloe erkek heykeli, tıpkı birlikte ele geçen kadın heykeli gibi Hellenistik teknik ve işçilikleri model alan üretimlerdir. Özellikle himationun kumaş hareketlerini başarıyla verilmiş, hareketli ve durağan kumaş kütlelerinin zıtlıkları yansıtılmıştır. Lewerentz tarafından tanımlanan Tip 2'nin coğrafi yayılımı Hellenistik Dönem'de Ege adaları ve Batı Anadolu ile sınırlı olduğu düşünülmektedir⁴⁵. Roma Dönemi'nde Hellenistik geleneğe aşina olan ustalar tip 2'ye benzer himation biçimleri üretmeye devam etmiştir. Lydia Bölgesi'nde bilhassa Koloe ile komşu Philadelphia kentinin heykel üretimi konusunda önemli bir merkez olduğuna dair kanıtlar vardır⁴⁶. Philadelphia, Klasik ve Hellenistik prototiplerden öykünerek Roma Dönemi boyunca çok sayıda üretim gerçekleştirmiştir⁴⁷. Nitelik olarak Batı Anadolu'da öne çıkan diğer heykel atölye merkezlerine yaklaşan bu eserler, Lydia genelinde alıcı bulmuş olmalıdır. Koloe'nin Philadelphia'ya komşu olması, bu kentin heykel üretim atölyelerinden yararlanma imkânı vermiştir.

Koloe erkek heykeli himation kıvrımlarının doğala yakın stili, abartılı bir biçimde tüm vücudu paralel diyagonal katlar şeklinde kaplayan daha geç örneklerden ayrılmaktadır. Bieber,

39 İnan-Rosenbaum 1966, Plate XXII 1-3.

40 Lewerentz 1993, abb. 17, kat.nr. II, 5.

41 Lewerentz 1993, 58. tablo 1.

42 Smith 2006, 151.

43 Marrow 1985, 118-120.

44 Smith 2006, 152; ayrıca bkz. fig. 22.

45 Lewerentz 1993, 78.

46 Dinç-Durugönül 2017, 262.

47 Dinç-Durugönül-Kaplan-Tepebaş 2015, 187.

himation kıvrımlarının işlenişinin gelişimini ele aldığı çalışmasında, MS 2. yüzyıldan itibaren neredeyse tüm vücudu kaplayan kıvrım katları uygulandığına işaret eder⁴⁸. Geç Hellenistik stilleri ve üretim tekniklerini takip etmesi, elbise kıvrımlarının doğala yakın katlarından yola çıkarak Koloe erkek heykelini benzer örnekler de mukayese ederek, MS 1. yüzyıl içerisinde tarihlenmesi uygun düşmektedir.

2 numaralı heykelin erişkin bir erkeği temsil eden heybetli duruşu arkhon, memur, entelektüel ya da bir aristokrat olduğunu düşündürmektedir. Khiton üzerine himation sarılı olarak betimlenen heykel, polis içerisindeki erkek yurttaşlar tarafından en sık tercih edilen giysi türünü takip etmektedir. Bu giysi, resmi törenlerde, kamusal aktivitelerde veya hane içerisinde tertip edilen özel ziyafetlerde erkek aristokratların yaygın giyim biçimidir⁴⁹. Bu durum seçkinleri temsil eden heykellerin üretiminde belirleyici olmuş, çok sayıda khiton üzerine himation giyen erkek heykeli yapılarak, sergilenmiştir. Özellikle MÖ 2. yüzyıldan itibaren sayıları artan benzeri erkek heykelleri, bir topluluğun önünde konuşma yapan saygın bir kişinin ideal giyim ve tavırlarını yansıtmaktadır. Koloe erkek heykelinin parmağında takılı olan yüzüğü de önde gelen bir kimseye ait heykel olduğu fikrini güçlendirmektedir. Ancak arkhon fikrini öne sürecektir bir epigrafik kanıtı sahip değiliz. Bu nedenle, heykelin daha çok herhangi bir yönetici sıfat belirtmeden bir aristokratı temsil ettiğini önermek uygun olacaktır. İncelenen erkek heykeline benzer kabartma ve bağımsız heykel örneklerinin önemli bir kısmı, onurlandırma anıtları ile ilintilidir⁵⁰. Koloe ve yakın çevresinde halk ve meclis ifadelerini bildiren yazıtların olması, heykellerin yerel meclislerde görev alıp, bazı kamusal hizmetlere sponsor olmuş, hayırsever aristokratları onurlandırmak için dikilmesi de olasılık dahilindedir⁵¹.

Koloe kadın heykeline yakın benzerlikte olduğu ifade edilen Sardeis kadın heykeli ile birlikte bir giyimli erkek heykeli tespit edilmiştir. Kentin sur duvarları dışında yer alan, “Bronz Evi ve Lydia Çukuru (HoB)” olarak isimlendirilen sektörde ele geçen⁵² Sardeis heykellerinin birlikte sergilendikleri ve bir çifti temsil ettikleri yorumlanmıştır⁵³. Heykeller Geç Roma Dönemi’nde bilinmeyen bir nedenle ayakları birbirine denk gelecek şekilde yerleştirilmiş vaziyete bulunmuştur. Sardeis ekibi, heykellerin ilk yapıldıkları ve sergilendikleri yer hakkında kesin veri olmasa da başlangıçta birbirlerine yakın durduklarını önermektedir. Buradan hareketle Koloe buluntusu kadın ve erkek heykelinin de benzer bir kompozisyon dâhilinde sergilendiği kabul edilebilir durmaktır. Zira benzer kompozisyonlar Hellenistik Dönem mezar stellerinden itibaren tekrarlanmıştır⁵⁴. Stellerin yanı sıra bağımsız heykelerde

48 Bieber 1959, 399; fig. 41. Daha geç örnekler ile kıyaslama için ayrıca bkz. Bieber 1959, fig. 47-50.

49 Smith 2006, 150.

50 Lewerentz 1993, 78.

51 Kiraz Kaleköy’de bulunan, Aleksander Severus’a adanan yazıt için bkz. Rici 2020, 54

52 Hanfmann–Ramage 1978, 82.

53 Hanfmann–Ramage 1978, 92.

54 Horn 1931, Taf. 40.1. Sardeis’ten gelen ve İÖ 2. yüzyıla tarihlenen, daha sonra yeniden kullanım görenek bazı değişiklikler yapılan bir steldeki benzer erkek figürü için bkz. Christof 2022, 28.

de benzer kompozisyonlar uygulanmıştır. Delos'tan gelen Dioskourides-Kleopatra heykelleri bu konuda iyi bilinen örneklerdendir. Benzer çift heykelleri Metropolis'ten de gelmiştir⁵⁵.

Heykellerin Lydia Yerleşimi Koloe İle İlişkilendirilmesi

Antik Dönem'de Lydia coğrafi sınırlarında yer alan Koloe antik yerleşimi, modern Kiraz ilçe merkezinde lokalize edilmektedir⁵⁶. Kiraz ilçe merkezinin ortasından geçen Keles çayı/Kadın deresi, Koloe yerleşimini su kaynakları açısından oldukça avantajlı hale getirmiştir. Bozdağlar'ın güney eteklerinde konumlanan Koloe, ovada ve yamaçlarda tarım üretimini sürdürmüş olmalıdır. Bozdağ yamaçları özellikle kârlı bir ticari ürün olan, şarap üretiminde öne çıkar.

Koloe hakkında bilgilerimiz az sayıda epigrafik buluntu ve Ödemiş Müzesi tarafından yapılan birkaç küçük ölçekli kurtarma kazısından gelmektedir. Koloe odağında şimdiye dek sistematik bir arkeolojik araştırma yapılmaması, yerleşimin kültür evrelerini kronolojik olarak sağlıklı bir şekilde takip etmeyi zorlaştırmaktadır. Yerleşime dair arkeolojik veriler ilk olarak Pers Dönemi'nde yoğunlaşmaktadır. Kiraz çevresinde Lydia-Pers Dönemi'ne ait kaya mezarı ve tümülüsler tespit edilmiştir⁵⁷. Ayrıca Kiraz Haliller köyünde ele geçen MÖ 4. yüzyıla tarihlenen bir stel, bölgede geniş araziler üzerinde mülkiyet hakkı bulunan Pers Dönemi yerel elitlerinden birine aittir⁵⁸. Arkeolojik verilerin yoğunlaştığı ikinci evre Hellenistik Dönem'dir. Kiraz çevresinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen savunma yapıları yer almaktadır. Kiraz ilçe merkezinin 5,5 km güneyinde yer alan Yağlar'da 478 m yükseklikteki stratejik bir tepe üzerinde inşa edilen kale, Ödemiş ve Beydağ yönüne giden antik yolları denetlemek üzere inşa edilmiştir⁵⁹. Yağlar dışında onunla çağdaş, Kiraz-Karaburç, Kiraz-Çayağazı kaleleri bölgedeki diğer Hellenistik savunma yapılarıdır. Güç dengelerinin değişken olduğu Hellenistik Dönem'de krallar egemenliklerini korumak adına ek tedbirlere ihtiyaç duyarak, stratejik yükselti ve geçitlere yeni tahkimatlar inşa ettirirler. Koloe'nin bölgeler arası yol ağlarına yakın konumu burada çok sayıda yeni kale ve kule yapısı inşa edilmesini sağlamıştır⁶⁰. Roma'nın bölgede hâkimiyeti ve zaman içerisinde egemenliğini pekiştirmesi ile istikrar ortamı sağlanmıştır. Muhtemelen bu koşullarda ticaret gelişir. Ticaret için uygun koşullar ile yerel aristokrasinin kapital biriktirmesinin önü açılır. Koloe heykellerinin,

55 Aybek 2009, 52.

56 Meriç 2009, 114.

57 Roosevelt 2009, 250.

58 Roosevelt 2009, 51.

59 Meriç 2009, 116.

60 Bölgede Bizans Dönemi'nde özellikle de Laskarisler Dönemi'nde yeni savunma yapıları inşa süreci gözlemlenmektedir. Küçük Menderes Vadisi'nden Sardeis ve Philadelphia'a varan yollar, Bizans egemenliğinde kalan Batı Anadolu'daki mühim kentlerin güvenliğini ve tarımsal üretim sahalarını denetlemek için kale ve kuleler inşa edilmiştir. Kiraz çevresinde çok sayıda Bizans kalesi yer almaktadır. Bu kaleler Ephesos-Sardeis yol ağlarını güvenlik çemberini alan birimlerdir. Bkz. Foss 1979, 312-320.

yerleşimin ekonomik koşulları ve ticaret için avantajlı yol ağlarının yardımı ile öne çıkan yerel bir toprak zengini aristokrat aileyi temsil ettiğini düşünmek mümkündür.

Toplam beş yazıtta Koloe polis tanımı ile anılmaktadır. Bu yazıtların tamamının MS 3. ve 4. yüzyıllara ait olması, yerleşimin bu tarihten itibaren kent olarak ifade edilecek bir takım gelişmeler içerisinde olduğunu düşündürmektedir⁶¹. Romanya'da, Dobruca bölgesinde bulunan ve MS 4. yüzyıla tarihlenen bir grup kurşun mühür, yerleşimin tarım ekonomisinden kaynaklı artan refahını anlamak adına önemlidir. Mühürlerde Koloe ile birlikte Küçük Menderes Vadisi'nde yer alan Hypaipa, Diosheiron, Metropolis kentlerinin isimleri yazılıdır. Konu hakkında çalışma yapan araştırmacılar, mühürlerin Aşağı Tuna bölgesinde konuşlanan kalabalık askeri birliklerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan tedarik zincirine dâhil olan kentlere ait olduğunu önerir⁶². Askeri ihtiyaçlar için organize edilen bu iletişim ağı, Balkanlar ile Batı Anadolu arasındaki emtia ticaretinin sürmesine olanak tanımış, bu sayede Koloe gibi tarımsal üretim açısından potansiyeli olan yerleşimlerin ekonomileri güçlenmiştir⁶³. Kilbos Vadisi'nde Geç Antik Dönem'de yeni polis statüsünde yerleşimlerin ortaya çıkmasında ekonomik gelişmelerin katkısı olmalıdır.

Kıyıya uzak bir bölgede yer alsada Koloe'nin antik yol ağları ile çevredeki merkezi yerleşimler ile iletişim ağları açıktır. Koloe'den giden antik yol dar ve engebeli bir vadi üzerinden Philadelphia'ya ulaşmaktadır⁶⁴. Dereköy ve Derbent dağ geçitlerinden erişilen Koloe-Philadelphia yolları, Lydia ile güçlü ilişkiler kurulmasına imkân tanımıştır. Benzer şekilde, Küçük Menderes Vadisi'nden geçen antik yollar Koloe'den Ephesos kentine dek devam etmektedir. Özellikle Küçük Menderes Vadisi'nin üretim merkezleri açısından Ephesos Limanı'na ulaşmak büyük bir avantajdır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde düzenli ve büyük kapasiteli limanların inşası ve ulaşım ağlarında iyileşmeler, ticaretin gelişimine imkân verir. Bu gelişmeler, kırsal yerleşimlerin canlanmasına etki yapar. Altyapıda sağlanan gelişmeler, limanlar ile iç kesimleri birbirine bağlar. Eski Çağ boyunca kara taşımacılığının nehir veya deniz taşımacılığından çok daha pahalı olsa da geniş karayolu ağı, tüccarlara şimdiye kadar erişemedikleri alanlara nispeten daha düşük bir maliyetle ulaşma imkânı vermiştir⁶⁵. Koloe, Küçük Menderes Vadisi'nden geçen ve Ephesos kentinde son bulan yol ağlarının avantajı ile ticari ürünleri kolaylıkla kargo gemileriyle uzak mesafelere transfer edilebilmiştir. Dobruca'da bulunan mühürler bunun en net ispatıdır.

Koloe'de MS 4. yüzyılda güçlü ekonomiye dair bir başka ispat, Kiraz çevresinde bulunan zemin mozaikleridir. Kiraz, Aydoğdu mahallesinde bulunan yüzey araştırmalarımız sırasında ziyaret ettiğimiz mozaik, geometrik tasarısıyla bölgede bilinen benzer örneklerden yola

61 Koloe'nin kent olarak anıldığı yazıtlar için bkz. Meriç-Merkelbach-Nolle-Şahin 1981, no. 3708, 3709, 3711, 3711a, 3730.

62 Chiriac-Munteanu 2014, 306.

63 Haldon 2017, 47; Lewit, 2020, 59.

64 Sevin-Arslan-Sevin-Çetin 2013, 31; Sevin 2007, 187; Meriç 2018, 44.

65 Flohr 2014, 2341.

çıkarak, MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bu mozaik her ne kadar kazısı tamamlanmamış olsa da, MS 4. yüzyılda bölgedeki ekonomik canlanma ile paralel olarak, yerel aristokratlara ait bir villa rusticanın zemini olması güçlü ihtimaldir⁶⁶. Ekonomik yönden güçlenen aristokratlar, konutlarını imkânları dâhilinde mozaik dekorasyonları ile donatmışlardır. Yerleşimin imparator Arcadius onuruna bir heykel diktiğini bildiren yazıt, Koloe'nin Geç Antik Dönem'de gelişimini ve bu gelişimle beraber heykel sanatı aracılığı kentnin güzelleşmesi için çaba harcadığını göstermektedir⁶⁷.

MS 4. yüzyıldan itibaren gelişim içerisinde olan Koloe muhtemelen Plinius devrinde kent olarak anılacak bir yerleşim değildir. Naturalis Historia eserinde, Asya Eyaleti topluluklarını aktarırken, *Cilbiani inferiores et superiores* ifadesini kullanmıştır. Yazarın aynı listede Küçük Menderes Vadisi'nde yer alan Metropolis, Dioshieron ve Hypaipa'ı özellikle anması, bu yerleşimlerin merkezi yerleşimler yani kent statüsünde olmalarından kaynaklanmıştır⁶⁸. Buna karşın Aşağı ve Yukarı Kilbos'ta henüz merkezi nitelikte bir kent mevcut değildir. Antonius Pius Dönemi'nde basılan ve üzerinde Yukarı Kilbianon yazılı sikkeler, bölgede henüz kent statüsünde olmayan fakat Kilbos nehri ile kimliklerini inşa etmiş bir topluluğun varlığını gösterir⁶⁹. Bu topluluk kırsal karakterli küçük yerleşimlerin birliğinden oluşmuş olmalıdır⁷⁰. Dolayısıyla ele aldığımız heykeller, mütevazı boyutlarda ve kırsal karakterli bir yerleşimde sergilenmiştir.

Sonuç

Çalışmada incelenen Kiraz-Koloe buluntusu iki heykelin sergilendikleri yer ve konteksti hakkında bilgi sahibiz değiliz. Buna rağmen, söz konusu heykeller, Lydia Bölgesi'nin heykeltıraşlık geleneğinin bir parçası olmaları açısından önem taşımaktadırlar. Manisa Müzesi heykeltıraşlık eserleri kapsamında ele alınan eserlerin önemli bir kısmının Philadelphia kökenli olduğu belirtilmiştir⁷¹. İlgili çalışmada yer alan toplam kırk sekiz heykeltıraşlık eserinin on birinin buluntu yeri belirsizdir. Buluntu yeri bilinen eserlerin on sekizi Philadelphia kökenli iken, sekiz adedi Thyateira kökenlidir⁷². İstatistikler Roma Dönemi'nde Philadelphia'nın önemli bir heykel üretim merkezi olabileceğini göstermektedir. Aynı çalışmada Philadelphia'dan yarı mamul heykel örneklerinin geldiği bilgisi, bu kentin bir üretim merkezi olması düşüncesini güçlendirmektedir. Pergamon kralı Attalos II tarafından kurulan Philadelphia, Roma Dönemi'nde bölgesel bir merkez olarak sivrilmiştir. Bu dönemde inşa edilen çok sayıda tapınağı ve belli takvimlerde tertip edilen

66 Özkan 2023, 181-1812.

67 Meriç-Merkelbach-Nolle-Şahin 1981, no. 3708; Meriç 2009, 114.

68 Plinius, Naturalis Historia, 5. 48.

69 Riel 2020, 7.

70 Sevin-Arslan-Sevin-Çetin 2013, 29-30.

71 Dinç-Durugönül-Kaplan-Tepebaş 2015, 181-182.

72 Dinç-Durugönül-Kaplan-Tepebaş 2015, 181.

festivalleri ile dini ve sosyal yaşamın canlı olduğu bir şehir izlenimi vermektedir⁷³. Bu iki özelliğinden dolayı Philadelphia'ya *mikrai Athinai* /Küçük Atina ismi verilmiştir⁷⁴. Kentin Roma Dönemi kentsel gelişimi hakkında sınırlı bilgiye sahip olsak da akropolünde Roma Dönemi'nde inşa edilen bir tapınağa ait mimari verilere ulaşılmıştır. Bu yapının Dionysos'a adanan bir tapınak olması muhtemeldir. Bunun yanı sıra, gelecekte sistematik arkeolojik kazıları bekleyen bir de stadium yapısı yer almaktadır⁷⁵. Philadelphia'nın Sardeis'in ardından Lydia'da neokor tapınağı inşa etme hakkı elde etmesi, kentin ekonomik olduğu kadar politik yönden de önemli bir kent olduğunu gösterir⁷⁶. Kentin bu denli güçlü bir yapıya sahip olması, Roma Dönemi'nde heykeller ile ihtişamlı görünmesi için bir çabayı beraberinde getirmiştir. Böylece hem kente hem de civar yerleşimlere taş eserleri ihraç eden bir merkez konumunda olduğu düşünülebilir⁷⁷. Koloe ile yakınlığından dolayı bu çalışmada ele aldığımız eserleri Philadelphia merkezli üretimler olduklarını düşünmek mümkündür. Philadelphia, Batı Anadolu genelinde sevilen heykel tipleri ve kompozisyonları işlediği üretimleri ile Roma Dönemi boyunca aktif rol oynamıştır. Koloe kadın heykelinin Thyateira kadın heykeli olan birebir benzerliği, bu eserlerin Lydia heykeltıraşlık geleneği çerçevesinde değerlendirilmesi için bir diğer güçlü kanıttır.

Sonuç olarak toparlamak gerekirse, Koloe kökenli kadın ve erkek heykeli, benzer örnekler yardımı ile MS 1. yüzyılın ortasına veya yüzyılın sonlarına tarihlenmesi uygun durmaktadır. Baş ve kolların ayrı çalışılarak eklenmesi üretim tekniği açısından Hellenistik geleneği takip ettiklerini göstermektedir⁷⁸. MS 1. yüzyıla tarihlendirilen Koloe heykellerinin, benzer kompozisyona sahip Hellenistik ve Roma Dönemlerine ait örneklerden hareketle, birlikte sergilendikleri önerilebilmiştir. Aphrodisias Sebasteionunun propylonunda sergilenen Augustus'un Zeus Patroos, Livia'nın ise Hera ile özdeşleştirilerek betimlenen heykelleri, aynı kompozisyonun imparator çiftini temsil eden heykellerde de uygulandığını göstermektedir⁷⁹. Kentli yahut taşralı mülk sahibi seçkinlerin, imparator çiftlerinin giyim modasını ve ideal duruşlarını benimsemiş olarak heykellerinin yapıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda çalışmada değerlendirilen örnekler de Koloe'nin önde gelen bir aristokrat çifti için sipariş edilerek dikilmiş olmalıdır.

73 Philadelphia sikkelerinde sıkça tasvir edilen Artemis Anaitis şehir için önemli bir kültür bkz. RPC. Volume VII.1., 167.

74 Meriç 2018, 147.

75 Meriç 2018, 147.

76 Dinç–Durugönül–Kaplan–Tepebaş 2015, 186.

77 Dinç–Durugönül 2017, 262; Sonkaya 2008, 50.

78 Yerel atölyelerin aşına olduğu bu teknik, Erken İmparatorluk Dönemi'nde de yaygındır. Aphrodisias'ta el ve kolların ayrı çalışılarak eklendiği İS 1. yüzyıla tarihlenen heykeller söz konusudur, bkz. Smith 2006, 162.

79 Smith 2006, 199.

a

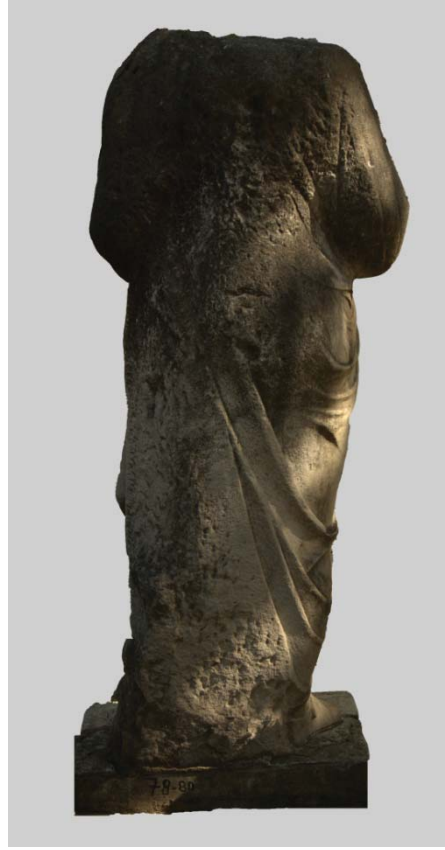

b

Levha 1 a-b: Koloe Kadın Heykeli, Ön ve Arka Yüz.

a

b

Levha 2 a-b: Koloe Erkek Heykeli, Ön ve Arka Yüz.

a

b

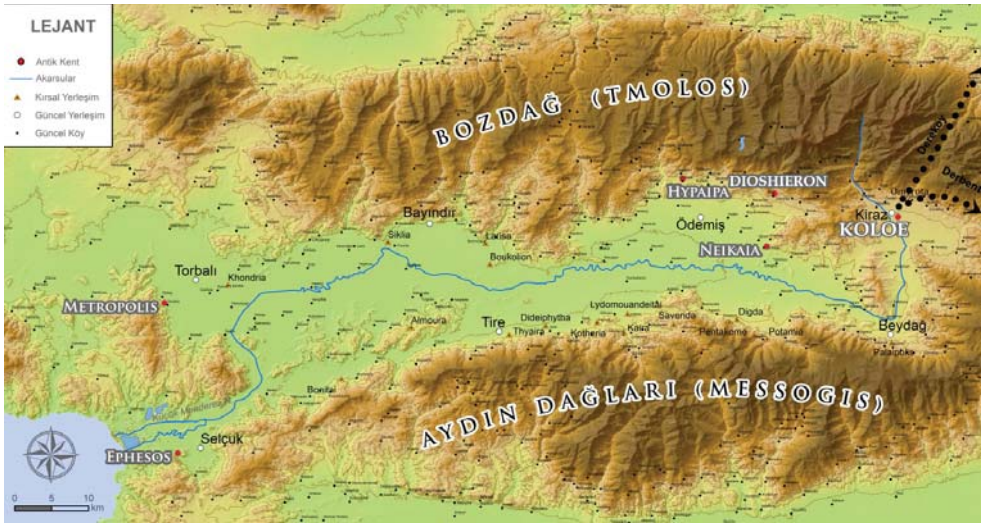
Levha 3 a-b: Koloe Kadın Heykeli, sağ ve sol yönden görünüş.

Levha 4: Koloe Erkek Heykeli, sandalet detayı.

Levha 5: Koloe Erkek Heykeli, el detayı.

Levha 6: Antik Kaystros Vadisi Yerleşimleri ve Koloe-Philadelphia Yolları
(Yazar tarafından yapılmış harita).

Kaynakça

Antik Kaynaklar

Plinius

Plinius, Natural History, çev. J. Bostock, Taylor and Francis, Londra 1857.

Hierokles

Hierokles, Le Synekdémós d'Hiérokès, çev. Ernest Honigman, de l'Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves, Brüksel 1939.

Strabon

Strabon, Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

Bibliothèque nationale de France. Département des Manuscrits. Supplément grec 247.

Modern Kaynaklar

Akdeniz-Özkan 2022

Akdeniz, E. – Özkan, A., “Geç Antik Çağ’a Kadar Thyateira’nın Tarihsel Gelişimi”, Thyateira İçin 11 Yıl (2011-2021 Dönemi Kazılarının Sonuçlarına İlişkin Yazılar): Thyateira I, ed. E. Akdeniz, B. Gür, N. Akıllı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 5-44.

Atalay 1988

Atalay, E., Hellenistik Çağ’da Ephesos Mezar Stelleri ve Atölyeleri, Efes Harabeleri ve Dostları Derneği, İstanbul.

Aybek 2009

Aybek, S., Metropolis İonia I: Heykel Metropolis’de Hellenistik ve Roma Dönemi Heykeltıraşlığı, Homer Kitabevi, İstanbul.

Bağdatlı 2009

Bağdatlı, F., İ.Ö. 3. YY’da Batı Anadolu ve Adalarda Heykeltıraşlık Faaliyetleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Bieber 1959

Bieber, M., “Roman Men in Greek Himation (Romani Palliati) a Contribution to the History of Copying”, Proceedings of the American Philosophical Society, vol. 103, no. 3, 374-417.

Chiriac-Munteanu 2014

Chiriac, C. –Munteanu, L., “Trade Connections between Asia Minor and the Western Pontic Area in the 4th Century CE. Some Sphragistic Considerations”, Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods, ed. Victor Cojocaru, Glenn Bugh, Altay Coşkun, Madalina Dana, Christian Găzdac, Alexander Falileyev, Joachim Hupe, Mega, Cluj-Napoca, 299-330.

Christof 2022

Christof, E., “Zur antiken Umarbeitung und Wiederverwendung von Grabstelen in Kleinasien und in den griechischen Inseln”, Gephyra 23, 1-78.

Çekilmez 2015

Çekilmez, M., Tire Müzesi Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Mezar Stelleri, Tire Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir.

Dan 2017

Dan, A., “Die heiligen Kaystros und Kilbis im Byzanz der Makedonischen zeit: Anmerkungen zum Parisinus Suppl. Gr. 247 Fol. 18r-v.”, Space, Landscapes and Settlements in Byzantium Studies in Historical Geography of the Eastern Mediterranean, ed. Andreas Külzer - Mihailo Popović, Akademska knjiga, Viyana-Novı sad, 75-112.

Dinahet 2019

Dinahet, M.T., “Les Représentations Funéraires Dans Une Société Cosmopolite: Le Cas Délıen”, Das Porträt Als Massenphänomen / Le Portrait Comme Phénomène De Masse, ed. Dietrich Boschung – François Queyrel, Brill, Leiden- Boston, 107-145.

Dinç 2015

Dinç, M., “Manisa Müzesi’ndeki Hellenistik Roma Dönemi Heykelleri”, Manisa Müzesi Heykeltıraşlık Eserleri, ed. S. Durugönül, KAAM Yayınları, İstanbul, 27-96.

Dinç–Durugönül 2015

Dinç, M.–Durugönül, S., “Sculptural Workshop(s) of Lydia in the Light of Sculptures from Philadelphia and Thyateira”, Olba XXV, 251-270.

Dinç–Durugönül–Kaplan–Tepebaş 2015

Dinç, Münteħa-Durugönül, Serra-Kaplan, Deniz-Tepebaş, Ulus, “Manisa Müzesi Heykeltıraşlık Eserlerinin Genel Değerlendirilmesi,” Manisa Müzesi Heykeltıraşlık Eserleri ed. S. Durugönül, KAAM Yayınları İstanbul, 181-187.

Flohr 2014

Flohr, M., “Economy, Roman”, Encyclopedia of Global Archaeology ed. C. Smith, Springer, New York, 2338-2346.

Foss 1979

Foss, C., Late Byzantine Fortifications in Lydia. Jahrbuch der Osterreichische Byzantinistik 28, 297-320.

Haldon 2017

Haldon, J., Bizans Tarih Atlası, çev. Ali Özdamar, Alfa, İstanbul.

Hanfmann–Ramage 1978

Hanfmann, George, M. A., –Ramage, N., Sculpture from Sardis: The Finds through 1975, Harvard University Press, Cambridge-Londra.

Horn 1931

Horn, R., Stehende weibliche Gewandstatuen in der hellenischen Plastik, Verlag F. Bruckmann, München.

İnan–Rosenbaum 1966

İnan, J.–Rosenbaum, E., Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor, Oxford University Press, Londra.

Keil–Premmerstein 1914

Keil, J.–Premmerstein, A. v., Bericht über eine dritte Reise in Lydien und den angrenzenden Gebieten Ioniens, ausgeführt 1911 im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Viyana.

Külzer 2017

Külzer, A., “Streifzüge durch das tal des Kaystrios (Küçük menderes): Historisch-geographische impressionen aus Westanatolien”, *Landscapes and Settlements in Byzantium Studies in Historical Geography of the Eastern Mediterranean*, ed. A. Külzer, M. Popović, Akademska knjiga, Viyana–Novi sad, 195–213.

Lewerentz 1993

Lewerentz, A., *Stehende männliche Gewandstatuen im Hellenismus*, Verlag dr. Kovač, Hamburg.

Lewit 2020

Lewit, T., “A Viewpoint on Eastern Mediterranean Villages in Late Antiquity. Applying the Lens of Community Resilience Theory”, *Studies in Late Antiquity* 4/1, 44–75.

Marrow 1985

Marrow, Katherine Dohan, *Greek Footwear and the Dating of Sculpture*, The University of Wisconsin Press, Madison.

Mendel 1914

Mendel, G., *Catalogue des Greques, Romanines et Byzantines*, En Vente Au Musee Imperial, İstanbul.

Meriç 2009

Meriç, R., *Das Hinterland von Ephesos: Archäologisch-topographische Forschungen im Kaystros-Tal*, Österreichisches Archäologisches Institut, Viyana.

Meriç 2018

Meriç, R., *Hermus (Gediz) Valley in Western Turkey Results of an Archaeological and Historical Survey*, Ege Yayınları, İstanbul.

Meriç–Merkelbach–Nolle–Şahin 1981

Meriç, R.–Merkelbach, R.–Nolle, J.–Şahin, S., *Die Inschriften von Ephesos, Teil 7.2 Nr. 3501–5115 (Repertorium)*, Bonn.

Overduin 2014

Overduin, F., *Nicander of Colophon's Theriaca: A Literary Commentary*, Leiden–Boston.

Özgan 2016

Özgan, R., *Hellenistik Devir Heykeltraşlığı II. Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul.

Özkan 2022

Özkan, A., “Tire ve Kartal Dağı'ndaki Yeni Tespitler”, *Anadolu Araştırmaları–Anatolian Research* 27, 151–173.

Özkan 2023

Özkan, A., *Geç Antik Dönem'de Küçük Menderes Vadisi ve Çevresinde Kentleşme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Pfuhl–Möbies 1977

Pfuhl, E.–Möbies, H., Die Ostgriechischen Grabreliefs, Philipp von Zabern, Mainz.

Ricl 2020

Ricl, M., New Inscriptions from the Kaystros River (Küçük Menderes) Valley, University of Belgrade Faculty of Philosophy, Belgrad.

Roosevelt 2009

Roosevelt, C. H., The Archaeology of Lydia, From Gyges to Alexander, Cambridge University Press, Cambridge.

RPC VII

Butcger, M. S., Roman Provincial Coinage Volume VII: De Gordien–A Gordien III (238–244 Apres J. C.), 1. Province d'Asie, British Museum Press, Paris–Londra 2006.

Schmidt 1991

Schmidt, S., Hellenistische Grabreliefs: typologische und chronologische Beobachtungen, Verlag Böhlau, Köln.

Schuler 1998

Schuler, C., Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien, Verlag C. H. Beck, Münih.

SNG Deutschland

SNG Deutschland Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Münzammlng der Universität Tübingen Karin und Lydien Nr. 3307–3886, Hirmer Verlag, München.

Sevin 2007

Sevin, V., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Sevin–Arslan–Sevin–Çetin 2013

Sevin, V.–Arslan–Sevin, N.–Çetin, S., Neikaia Unutulmuş Bir Kent, Ödemiş Müzesi Yayınları, İzmir–Ödemiş.

Sezer 2013

Sezer, S. S., İzmir Arkeoloji Müzesi Deposu'ndan Heykeltıraşlık Eserleri, Ege Yayınları, İstanbul.

Smith 1987

Smith, R. R. R., "The Imperial Reliefs from the Sebasteion at Aphrodisias", JRS 77, 88–138.

Smith 2006

Smith, R. R. R., Aphrodisias II: Roman Portrait Statuary from Aphrodisias, Mainz.

Smith 2016

Smith, R. R. R., "Aphrodisias", The Last Statues of Antiquity, ed. R. R. R. Smith, B. Ward-Perkins, Oxford University Press, Oxford, 145–159.

Sonkaya 2008

Sonkaya, A. K., Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia (Alaşehir) Heykeltıraşlık Eserleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Erzurum.

Uzunoglu 2017

Uzunoglu, H., "Küçük Asya Kırsal Yerleşmelerinde Su ve Su Yapıları: Epigrafik Bir İnceleme", Antik Dönemde Akdeniz'de Kırsal ve Kent Sempozyumu, ed. Ümit Aydınoglu-Ahmet Mörel, KAAM Yayınları, İstanbul, 302-316.

Wood 2001

Wood, Susan E., Imperial Women: A Study in Public Images, 40 B.C.-A. D. 68, Leiden-Boston 2001.

Seleucia | Sayı XIV | Mayıs 2024

A Comment on the Two Mold-Blown Glass Vessels from Anatolia: Christian Affiliations in Roman Imperial Glass

Anadolu Buluntusu Kalıba Üfleme İki Cam Vazo Konusunda Bir Yorum: Roma İmparatorluk Dönemi Camculuğunda Hıristiyanlıkla İlgili Çağrışımlar
Emel Erten – Güven Sevencan
11

Isaura Territoriumu'ndan Yeni Bir Yazıt
A New Inscription From Isaura's Territorium
Osman Doğanay - Murat Aydaş
23

2017-2019 Lebedos Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Siyah Firnisli Attika Seramikleri
Attic Black-Glazed Pottery from Lebedos Discovered During Archaeological Surveys from 2017 to 2019
Figen Çevirici-Coşkun
31

Ahlat Müzesi'nden Bir Grup Urartu Eseri
A Group of Urartian Artifacts from Ahlat Museum
Bilcan Gökce - Mikail Ercek - İlhan Kılıç
65

Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları
Heracleia Pontica Amphorae from Sinop Balatlar Church Excavations
Gülseren Kan Şahin – Ebru Batmaz
85

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a
Avanos and its Environs in the Light of Recent Archaeological Research: From the Late Hellenistic Period to Late Antiquity
Handan Yıldızhan
119

Trade Relations of Tarsus in the Light of Amphora Finds: From Roman Imperial Period to Late Antiquity
Amphoralar Işığında Tarsus'un Ticari İlişkileri: Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağlar
Erkan Alkaç
149

British Museum'da Bulunan Phryg Başlıklı ve Yaşmaklı Bir Büst
The Bust with Phrygian Cap and Yashmak in the British Museum
Meral Hakman
167

Eminler Höyük Erken Tunç Çağı III Seramik Buluntuları ve MÖ III. Binyıl Sonlarında Karaman Ovası
Eminler Höyük Early Bronze Age III Pottery and Karaman Plain at the End of the 3rd Millennium BC
Yalçın Kamış – Tuğçe Şener
187

A Stamped Rhodian Amphora from the British Museum: A New Eponym-Fabricant Couple
British Museum'dan Mühürlü Bir Rhodos Amphorası: Yeni Bir Yönetici-Üretici Çifti
Erkan Alkaç – Handegül Canlı
217

Sisan Höyük'ten Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri
Hellenistic and Roman Pottery from Sisan Höyük
Hatice Körsulu – Cemile Gültekin
229

Koloe (İzmir-Kiraz) Buluntusu Roma Heykeltıraşlık Eserleri Üzerine Yorumlar
Comments on the Roman Sculpture from Koloe (Kiraz - İzmir)
Ali Özkan
273

Büyük Deller Hellenistik Dönem Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler
Preliminary Analysis of the Hellenistic Pottery from Büyük Deller
Burcu Tüysüz - Işıl Demirtaş - Pınar Çaylı
297

Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium
A Group of Terracotta Unguentaria from Akşehir Nasreddin Hodja Archaeology and Ethnography Museum
Nizam Abay – Cüneyt Öz
329

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-52-6

9 786256 925526

